

Kaj storiti s še zadnjo zapuščino lastninskega preoblikovanja

Eni s certifikatom do avta, drugi po 25 letih le do stroškov

Soseda si je z dobičkom lastninskega certifikata kupila avto. Sodelavec je svoj certifikat vložil v pid, kjer je klavno propadel. Znanec ga je zamenjal za delnice podjetja, v katerem je delal in ki je šlo po dolgih mukah in težki krizi v stečaj. Znanka ima še nekaj delnic, ki so z leti izgubile vso vrednost ... Kaj se je v skoraj četrto stoletje zgodilo s certifikati in prek njih pridobljenimi vrednostnimi papirji? Kaj je od njih ostalo in kaj se bo zgodilo z zapuščino lastninskega preoblikovanja, ki še danes leži na registrskih računih KDD?

Gotovo se marsikdo spomni, kako je pred skoraj četrto stoletje dolge ure stal v neskončni vrsti pred katerim od tedaj uspešnih slovenskih podjetij, da je lahko unovčil pridobljeni certifikat in delnice pozneje prodal z dobičkom. Ali pa ga je morda zaupal kar kateremu od pidov, ki so vzcveteli v tedanjem času prav z namenom zbiranja lastninskih certifikatov, in se tega dejanja danes spominja bolj z bridkostjo. Morda ga je vložil v podjetje, v katerem je tedaj delal.

Ste od certifikata imeli koristi ali izgubo? Morda imate še vedno prek njega pridobljene delnice, ki so z leti postale praktično ničvredne, ker ne kotirajo na borzi in jih skoraj ni mogoče prodati?

Kakorkoli že, prva slovenska privatizacijska zgodba naj bi se zaključila že zdavnaj, že ob koncu 90. let, čeprav so njene naplavine postale vidne šele

pozneje. Dediščina lastninskega preoblikovanja in certifikatnih računov pa v sklepno dejanje prehaja prav zdaj, ko mora še četrto milijona Slovencev razmisliti, kaj bo storilo s tedaj pridobljenimi delnicami, ki jih imajo še danes na zaenkrat še brezplačnem računu pri Centralni klirinško depozitni družbi (KDD) in jih morajo do konca leta prenesti na trgovale račune.

Certifikati za vse

Začnimo na začetku. Decembra 1992 je začel veljati zakon o lastninskem preoblikovanju, po katerem je vsakemu dotlej rojenemu državljanu Slovenije pripadel certifikat v vrednosti od 100.000 do 400.000 tedanjih tolarjev oziroma od približno 400 do 1700 današnjih evrov. Razdelitev družbene lastnine je bila namreč rezultat slovenske osamosvojitve, pri lastninskem preoblikovanju podjetji ali - kot se temu reče bolj domače - privatizaciji, pa so tedaj sodelovali vsi državljani Slovenije. Država se je namreč poslužila zakona, ki je temeljil na privatizacijskih idejah Sach-Liptonovega programa, po katerem naj bi družbeno premoženje razdelili med vse državljane. Ti so dobili certifikat in ga, če so tako želeli, zamenjali za delnice vzajemnih skladov ter tako postali lastniki podjetji z družbenim kapitalom.

Ideja o delitvi družbenega premoženja je bila v osnovi dobra, bo danes povedla večina gospodarstvenikov in ekonomistov. A le v osnovi, kajti Slovenija se je v obdobju tranzicije šele učila abecede kapitalizma, državljani pa so - če ne že prej - leta 2008 ob izbruhu zavedanja o menedžerskih

odkupih večjih slovenskih podjetij uvideli, da vendarle ni šlo za tako idealen, pravičen in demokratičen sistem in da je bil nacionalni interes v nekaterih primerih zgolj krinka, ki so jo posamezniki izkoriščali za lastne interese.

Medtem ko so Slovenci že skoraj pozabili na prvo domačo privatizacijsko zgodbo, pomen certifikatov in delnic, ki so jih državljani v času lastninskega preoblikovanja dobili zanje, te dni v ospredje znova postavlja lani sprejet zakon, ki ukinja registrske račune pri KDD. Tisti, ki imajo namreč še kaj delnic - in takšnih naj bi bilo še skoraj četrto milijona Slovencev - morajo le-te do konca leta iz sedaj brezplačnega prenesti na plačljiv trgovalni račun katere od borzno-posredniških hiš ali bank. Če jih seveda želijo obdržati.

Ob tem pa se marsikdo znova vpraša, kako so ljudje izkoristili dobljene certifikate, kaj se je zgodilo z njihovimi delnicami in kaj storiti s temi, ki so jim še ostale. Po podatkih **Vseslovenskega združenja malih delničarjev (VZMD)** "leži" namreč na računih državljanov pri KDD še za približno milijardo evrov vrednostnih papirjev, ki so zapuščina lastninskega preoblikovanja. Zdaj pa se bodo morali lastniki znova odločiti, kaj naj storijo z njimi.

Kupili avto? Izgubili?

In kaj smo Slovenci storili s svojimi certifikati? Oktobra 1993 je bilo namreč prebivalstvu izdanih za 567 milijard tedanjih tolarjev (približno 2,4 milijarde evrov) brezplačnih lastninskih certifikatov. Do konca leta 1998, ko se je po šestih letih tudi uradno zaključil dolgotrajen proces lastninskega

preoblikovanja, pa je bilo po podatkih agencije za prestrukturiranje in privatizacijo porabljenih 94 odstotkov vseh certifikatov. Kar pomeni, da šest odstotkov Slovencev svojih certifikatov sploh ni izkoristilo.

Večina preostalih pa je svoje certifikate hitro prodala. Vložili so jih bodisi v delnice podjetij, ki so izvedla javno prodajo, v deleže podjetij, kjer so bili zaposleni, v delnice in drugo premoženje države ter podjetij v njeni lasti, ki so ponujala javnosti odkup za lastninske certifikate, ali v delnice pooblaščenih investicijskih družb, tako imenovane pide. Prav pidi, ki so bili po sprejetju zakonske podlage ustanovljeni prav z namenom zbiranja certifikatov državljanov in njihovega nalaganja v gospodarske družbe, ki so se lastninile, so tedaj postali glavni oblikovalci slovenskih podjetij, saj so - tudi z agresivnim oglaševanjem in novačenjem - pridobili največ certifikatov. Pri njih je končalo kar 62 odstotkov certifikatov ali, povedano drugače, v pide je več kot 1,2 milijona državljanov vložilo približno 330 milijard nekdanjih slovenskih tolarjev ali približno dobro milijardo evrov.

Mnogi, ki so svoj certifikat vložili v pide, se tega spominjajo z grenkim priokusom. Kljub obljubam o obetavnih donosih se je v letih po končanem lastninjenju izkazalo, da so imetniki pidovnih delnic v primerjavi s tistimi Slovenci, ki so svoj certifikat vložili v katero od najboljših slovenskih podjetij (ki jih resda ni bilo veliko), potegnili krajši konec. Pidi so namreč kupovali delnice podjetij, njihovi lastniki pa so jih sčasoma po številnih manevrih preoblikovali v investicijske družbe, vzajemne sklade ali redne delniške družbe oziroma holdinge. Tako je iz pidov nastalo enajst investicijskih družb, en vzajemni sklad, pet delniških družb in 42 rednih delniških družb, torej holdingov.

Mnogi holdingi so - bodisi zaradi gospodarske krize ali

malverzacij - končali v rdečih številkah, ostale privatizacijske zgodbe pa tudi že poznamo. In tako je mnogo imetnikov delnic, ki so jih dobili od certifikatov, izgubilo precej vrednosti svojih vložkov, če že ne kar vsega.

Društvo **Mali delničarji** Slovenije je, denimo, analiziralo stanje nekdanjih pidov in njihovih naslednic med letoma 2009 in 2015. Marca 2009 je tako delovalo 21 finančnih holdingov z 485.278 delničarji, od tega jih je v stečaju pristala deseterica s skoraj 270.000 delničarji (ali več kot polovico vseh delničarjev iz marca 2009), ki so ostali brez svojega vloženega premoženja v celoti. V začetku lanskega januarja pa je delovalo le še sedem finančnih holdingov, ki so imeli nekaj več kot 110.500 delničarjev, torej le dobro petino v primerjavi s številom iz marca 2009.

Obstajajo sicer tudi izjeme, pravi prvi mož **Vseslovenskega združenja malih delničarjev Kristjan Verbič**. "Nekateri so certifikate že takoj vložili v dobra podjetja in dosegli kar dobre donose. Pa tudi nekateri nasledniki pidov še dobro delujejo, saj **mali delničarji** dobijo vsaj nekaj odpravnine ali izplačila pri iztisnitvah," pravi Verbič.

Nič več brezplačno

Kljub temu je v Sloveniji še vedno veliko delničarjev iz časa lastninskega preoblikovanja. Dejstvo namreč ostaja, da ima približno še četrto milijona Slovencev delnice iz tistih časov na sedaj še brezplačnih registrskih računih KDD, ki naj bi bile skupaj vredne 700 milijonov evrov. V **VZMD** sicer ocenjujejo, da njihova vrednost znaša približno milijardo evrov, a je dejansko vrednost težko realno oceniti, saj gre večinoma za netržne delnice, ki ne kotirajo na borzi, njihova knjigovodska vrednost pa večinoma ne odraža dejanske oziroma morebitne tržne vrednosti.

Mnogi izmed teh približno 260.000 Slovencev so se znova

znašli v precepu, kaj pravzaprav s temi delnicami storiti. Po novem jih je namreč do konca leta treba prenesti iz sedaj brezplačnega registrskega računa pri KDD na plačljiv, trgovalni račun pri kateri od pooblaščenih borzno-posredniških hiš ali bank. Vsaj če bi jih lastnik želel obdržati. Odprtje trgovalnega računa je povezano s stroški, saj družbe ali banke za prenos na trgovalni račun zaračunajo med 35 in 40 evri, k temu pa je treba prišteti tudi vsakoletne stroške za vodenje računa.

Ker ima po ocenah finančnega ministrstva približno 80.000 delničarjev na registrskih računih za manj kot 50 evrov delnic, po podatkih KDD pa približno polovica vlagateljev (119.000) manj kot 100 evrov, je marsikateri delničar v dvomih, ali se mu prenos delnic - sploh če so netržne - izplača. Sploh če od njih ni dividend in prenos ter vodenje računa ali celo prodaja in provizija borzno-posredniški hiši stanejo več, kot bi znašala vrednost delnic.

V tem primeru posameznik lahko delnice prenese na opustitveni račun, kar pomeni, da se bo svojim vrednostnim papirjem trajno in nepreklicno odpovedal, o svoji odločitvi pa mora obvestiti KDD. Lahko pa lastnik delnic tudi do novega leta, ko se izteče rok za menjavo računov, ne stori ničesar, v tem primeru pa bo KDD njegove vrednostne papirje prenesel na račun pristojnega sodišča. Vendar to še ne pomeni, da se bo imetnik zato izognil stroškom. V petih letih bo lastnik delnice sicer lahko dvignil, a le izjemoma brezplačno, torej le, če vrednost njihovih delnic na registrskem računu ne bo preseгла 100 evrov. Za vse ostale pa bo letna sodna taksa znašala 15 odstotkov položene vrednosti in največ 410 evrov. Če lastnik sodno položenih delnic ne bo dvignil pet let, bodo pripadle državi.

Če boste vprašali borzne posrednike ali celo združenje

malih delničarjev, bodo opustitev ali brezbriznost odsvetovali. V borznoposredniški družbi Ilirika so, denimo, za lastnike malega števila netržnih delnic pripravili poseben produkt, Iliriko Modro zvezdo, ki vlagateljem omogoča, da nelikvidne delnice vložijo v Modro zvezdo in v zameno dobijo delnice te družbe. Prenosa delnic iz registrskega računa pa ne bodo zaračunali.

Ideja Modre zvezde je sicer ta, da bi deleže manjšinskih delničarjev upravljala, jih združevala in imela s tem večji vpliv v podjetjih ter ustvarjala večje donose in povečevala vrednost portfelja.

Iz podobnih razlogov, a z razliko v tem, da bi delničarji delnice obdržali in se aktivneje vključevali v upravljanje z njimi, odrekanje vrednostnim papirjem odsvetujejo tudi v **VZMD**. "Želimo si, tudi ob podpori evropske federacije investitorjev

in uporabnikov finančnih storitev, da bi čim več delničarjev ostalo. Da delnic ne bi opuščali, saj bodo tudi tiste na sodnem depozitu, če jih lastniki v petih letih ne bodo zahtevali nazaj, pristale spet v rokah države. Tako bi država znova lahko postala lastnica deležev v ogromno družbah. Zato si želimo, da bi imetniki svoje delnice tudi obdržali. Združenje pa bo prihodnji teden predstavilo tudi storitev, s katero bi jim to imetništvo olajšali tako, da bi aktivno skrbeli za te delnice na skupščinah, da bi njihovi lastniki od tega tudi kaj imeli," je pojasnil Verbič.

Pred vsem tem pa je v prvi vrsti najmodreje preveriti, ali delnice pri KDD sploh še imate. Dogaja se namreč, da so imetniki v času od prejetja certifikata prek pidovskih in privatizacijskih zgodb nanje pozabili. KDD fizičnim osebam ponuja brezplačen letni izpis stanja. Vse ostalo pa ostaja

naloga posameznika.

TINA M. VALENČIČ

Kristjan Verbič: "Delnice na sodnem depozitu bodo, če jih lastniki v petih letih ne bodo zahtevali nazaj, pristale spet v rokah države."

Kam so se v četrto stoletje izgubile in porazdelile delnice iz certifikatov?